

KİTLESEL GÖÇ HAREKETLERİ VE TÜRKİYE

Mustafa KOÇANCI

Yrd. Doç. Dr. , Akdeniz Üniversitesi İİBF Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü,
mkocanci@akdeniz.edu.tr

Mete Kaan NAMAL

Yrd. Doç. Dr. , Akdeniz Üniversitesi İİBF Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü
namal@akdeniz.edu.tr

ÖZET

İkinci Dünya Savaşından sonra ortaya çıkan en büyük kitlesel göç hareketi 2011 yılında Suriye topraklarında başlayan çatışma nedeniyle ortaya çıkmıştır. Türkiye, bu nüfus hareketinden hem yürüttüğü dış politika hem de Suriye'nin komşusu olması nedeniyle en çok etkilenen ülkelerden biri olmuştur.

Türkiye, Afrika- Asya ve Orta Doğu'dan gelen göç dalgaları için, 1951 Cenevre Sözleşmesi hükümleri aksine, "geçici koruma" statüsünü hukuksal anlamda hayata geçirmiştir. Mültecilik yerine kişilere "geçici koruma" statüsünün verilmesinin sebebi, ülkesindeki olağan üstü koşulların sona ermesiyle birlikte göç hareketinin menşe ülke topraklarına geri dönecekleri görüşüne dayanmaktadır. Ancak Suriye'de savaşın 2011 yılından bu yana devam etmesi ve ne zaman biteceğine ilişkin belirsizliğin sürmesi, geçici koruma altındaki kişilerin Türkiye'de yarattığı sosyo- ekonomik maliyetleri günden güne arttırmaktadır.

Artan maliyetlerin karşılanması esnasında Türkiye, uluslararası toplum tarafından yalnız bırakılmış ve kendine vaadedilen maddi destekler Türkiye'ye tam olarak ulaştırılmamıştır. Bu nedenle Türkiye, "geçici koruma" altındaki bireylerin kendi toplumuna kazandırılması için bir takım çalışmalara başlamıştır. Bu çalışmaların en önemli örneklerinden biri nitelikli göçmenlere vatandaşlık hakkı verilmesidir. Ancak bu gibi düzenlemelerin hızlıca yapılması ve sadece nitelikli olan göçmenlere değil tüm kitlesel göç hareketinin analiz edilmesi gözden kaçırılmaması gereken son derece önemli bir unsurdur.

Çalışmamız kapsamında, Suriye'den gelen kitlesel göçün Türkiye'ye etkileri üzerine yapılmış çalışmalar incelenmiştir. Bu çerçevede, 32 araştırma içerik analizine tabi tutulmuştur. Yapılan içerik analizinde 236 kod elde edilmiş ve bu kodlardan 74 temaya ulaşılmıştır. Bu temalar Türkiye'nin sahip olduğu güçlü ve zayıf yönler ile Suriyeli göçmenlerin ortaya çıkardığı fırsat ve tehditler bakımından gruplandırılmıştır.

Çalışmada, Türkiye'nin Suriyeli göç akını karşısında olumsuz ve çok boyutlu bir etkilenmeye maruz kaldığı, bu olumsuz etkinin düzelmesi için hukuksal ve yapısal bir takım tedbirlerin bir an önce alınması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca geri dönme ilkesi yerine yürütülen bir politika yerine entegrasyon fikrinin tartışılmasının ortaya çıkan sorunların çözümünde daha etkili olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Suriyeli Sığınmacılar, Geçici Koruma, Toplumsal Etki, Göç, Entegrasyon

MASS MIGRATION MOVEMENTS AND TURKEY

ABSTRACT

The greatest mass migration that came out after the Second World War emerged in 2011 due to the clash that began on the Syrian soil. Turkey has been one of the most affected countries which by this population movement both because of its foreign policy and because it is the neighbor of Syria.

Unlike the provisions of the 1951 Geneva Convention, Turkey uses the legal sense of "temporary protection" status for the migration waves from Africa, Asia and the Middle East. The reason for giving "temporary protection" status to persons instead of refugees is based on the idea that the extraordinary conditions in the country will be the end of and they will return to the origin country. However, the continuation of the war in Syria since 2011 and the uncertainty about when it will end will increase the socio-economic costs created by the people under temporary protection in Turkey day by day.

During the meeting of rising costs, Turkey has been left alone by the international community and the financial supports promised to it have not been fully conveyed to Turkey. For this reason, Turkey has begun a number of efforts to bring individuals who are under temporary protection into society. One of the most important examples of these arrangements is the granting of citizenship to qualified immigrant. However, it is extremely important that such arrangements should be made quickly and that not only for qualified immigrants but also for all the people who are under "temporary protection".

Within the scope of our study, studies on the effects of mass migration from Syria to Turkey have been examined. In this framework, 32 studies were subjected to content analysis. In the content analysis, 236 codes were obtained and 74 themes were reached from these codes. These themes are grouped in terms of the strengths and weaknesses of Turkey has and the opportunities and threats by Syrian migrants.

In the study, Turkey was subjected to negative and multidimensional influences of the Syrian migration, and a number of legal and structural measures had to be taken immediately to correct this negative impact. It is also thought that discussing the idea of integration rather than a policy based on the idea of return back to Syria will be more effective in solving the problems arising.

Key Words: Syrian Asylum Seekers, Temporary Protection, Social Effects, Migration, Integration

I. GİRİŞ

Durkheim, her sosyal olgunun nedeninin başka sosyal olgular olduğunu söylemektedir. Bu yaklaşım, sosyal bilimlerin kurguladığı nedensellik ve ilişkisellik ağlarının çok boyutluluğunu ortaya koyar ve bu çok boyutluluk sosyal olguların, laboratuvar ortamında incelenmesini imkânsız kılmaktadır. Diğer taraftan sosyal bilimlerde, araştıran özne ve araştırılan nesne arasında bir kesikliliğin olmaması; aksine özne ile nesnenin devamlılığı, araştırmamanın tarafsızlığını etkileyerek araştırılan varlığın bilgisine gnoseolojik bir müdahalede bulunulmasına olanak sağlayarak, gerçekliğin tüm çıplaklığıyla ve tarafsız bir şekilde ele alınmasını zorlaştırmaktadır.

Bu açıdan bakıldığı göç üzerine yapılan çalışmalar, çoklu nedensellikleri ve araştıran özne araştırılan nesne devamlılığını sürdürmesi nedeniyle objektif bir tutumun geliştirilmesini zorlaştırmaktadır. Öte yandan yine özne nesne devamlılığına bağlı olarak ortaya çıkan siyasi, insani, ideolojik sebeplerle araştırma nesnesine ilişkinin taraflı ve öznel yorumların da dile getirilmesi oldukça sık görülmektedir. Bu çerçevede göç çalışmalarındaki tarafgirlik, gerçekliğin bilimsel inşasında önemli bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır.

2011 yılında Suriye’de başlayan savaş nedeniyle Türkiye’ye gelen göçmen sayısı her geçen gün artmaktadır. Temmuz 2017 verilerine göre Suriye’den gelen kişi sayısı yaklaşık 3.5 milyondur ve bu rakam artmaya da devam etmektedir. Rakamın artmasındaki sebep hem Türkiye’deki Suriyelilerin sayım/ kayıt işlemlerinin devam etmesi hem de sınır ötesinden gelen insan hareketliliğinin devam etmesidir. Türkiye’nin 2011 yılından bugüne uyguladığı açık kapı politikası ve Türkiye’nin Suriye ile komşu olması bu sayının artmasındaki en önemli unsurdur.

Suriye’deki çatışmalar nedeniyle başlayan ve tüm dünyaya yayılan göç hareketi, İkinci Dünya Savaşından sonra ortaya çıkan en büyük nüfus hareketini ortaya çıkarmıştır. Daha önce Suriye sınırlarında yaşayan yaklaşık 6 milyon insan evini, yurdunu, ailesinin ve atalarının mezarlarını bırakarak başka topraklara hareket etmiş ve etmeye devam etmektedir.

Ölüm, yıkım ve kayıplarla mücadele eden bu insanların yaşadıkları dramlar karşısında uluslararası toplumun kötü bir sınav verdiğini söylemek maalesef mümkündür. Gerek insani gerek ekonomik anlamda, bu insanlar için vaat edilen destekler, Suriyeli göçünün ağır yükünü omuzlayan ülkelere henüz ulaştırılamamıştır. Bu çerçevede, başta Türkiye olmak üzere, insani anlamda yaşanan bu trajediye kucak açıp sosyal ve ekonomik maliyetleri kendi başlarına üstlenen tüm ülkelerin, uluslararası toplumun yüz akını oluşturdukları da söylenmelidir.

Bir sosyal hareketlilik olarak göç hareketi, yatay ve dikey düzlemlerde gerçekleşebilmekle birlikte, araştırma kapsamında Suriye’den Türkiye’ye gelen kişilerin, Türkiye’ye toplumsal etkilerinin neler olduğu/ olabileceği ve Türkiye’nin bu süreçte sahip olduğu güçlü ve zayıf yönler ile yakalayabileceği fırsat ve baş etmesi muhtemel tehditlerin neler olduğu incelemek bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

İkincil veriler üzerinden yapılan bu çalışmada önce kavramsal çerçeve oluşturulmuş ve sonrasında Suriyeli göçmenler üzerine yapılmış olan 32 araştırma incelenmiş, kodlama ve temalandırma teknikleri kullanılarak içerik analizleri yapılmış ve elde edilen bu temalar SWOT analizi ile zayıf ve güçlü yanlar; fırsatlar ve tehditler başlıklarına yerleştirilerek değerlendirilmiştir.

Çalışma sonucunda Suriyeli göçmen akınından Türkiye’nin derinlemesine etkilendiği, etkilenmeye de devam ettiği ancak bu etkilenmenin sadece olumsuz yönde olmayacağı, zayıf

yönlerin güçlendirilmesiyle birlikte toplumsal yaşamda görülebilecek olumsuz etkilerin azaltılabileceği, bununla birlikte şuan için tehdit olarak algılanan pek çok olayın aslında yine Türkiye tarafından fırsata dönüşebileceği kanaatine ulaşılmıştır.

I.I. Metodoloji

Çelebi (1997: 292- 293) göç araştırmalarının metodolojilerini tartıştığı çalışmada, doğa bilimlerinin “hareket” yaklaşımından yola çıkmakta ve sosyal bir hareket olan göçü, fizik biliminin yaklaşımlarına atıfta bulunarak sosyal bilimin araştırma nesnesi haline getirmeye çalışmaktadır. Buna göre Aristoteles’in hareket düşüncesi, hareketin sebebini kendi içsel potansiyelleri üzerinden tanımlamaktadır. Öte yandan Galileo, hareketin içsel değil dışsal nedenlere bağlı olarak ortaya çıktığı söyler. İki yaklaşımın arasındaki fark, düz ve eğik zemin örnekleriyle ortaya konabilir. Düz bir zeminde duran top hareket etmezken, eğik bir zeminde duran top aşağı yönde hareket eder. Bu farklılaşma, göç araştırmalarında da bir anlamda kendini göstermektedir. Göç, Weberyen anlamda, göç eden aktörlerin kendi eylemi çerçevesinde ortaya çıkardığı bir süreçtir. Yani Aristoteles gibi hareketin nedeni içseldir. Öte yandan Galileo’nun yaklaşımıyla göçün nedeni savaşlar, hastalıklar, siyasal baskılar, ekonomik krizler gibi aktörün dışında gelişen süreçler olarak da görülebilir. Bu çerçevede sosyal bilimcilerin bu yaklaşımdan herhangi birini seçmeleri günümüz bilim dünyasında beklenmemelidir. Yapı ile özne arasında hem bir devamlılık hem bir kesiklik mevcuttur. Yapı ve özne iç içe geçmiş durumdadır. Hiç kuşkusuz yapı, öznenin davranışlarını mutlak ölçüde belirleme eğilimi taşıırken; özne de yapının ulaşamadığı alanlarda, kendi ihtiyaç ve beklentilerine uygun bir şekilde eyleme geçer. Bu nedenle özne ve yapı arasında bir karşılıklık bulunmaktadır ve bu karşılıklıkta yapı ile öznenin birbirlerini etkileme oranları her zaman eşit değildir. Hatta çoğu zaman özne, yapı tarafından aktarılan davranışları kendi istek ve beklentisiymiş gibi gerçekleştirilmeye devam eder ve bunun farkında bile değildir.

Suriyelilerin göç hareketi incelendiğinde, yapısal faktörlerin öznel tercihlere oranla daha baskın olduğu görülmektedir. Ülkede uzun yıllardan beri süren bir savaş ortamının olması, kişinin yaşam hakkı ya da can güvenliğinin bulunmaması ve devletin bu sorumluluğu yerine getiremiyor oluşu, çatışma ortamına bağlı olarak sağlık hizmetlerinden yararlanılamaması; yüksek enflasyon ve gelir yokluğuna/ azlığına bağlı olarak ortaya çıkan beslenme problemleri; çocukların eğitim alma haklarının fiili olarak yok edilmesi gibi pek çok sebep, Suriye’den yaşanan göçün yapısal nedenlerini oluşturmaktadır. Öte yandan pek çok kişi, bu olumsuz koşullar içinde kendi duygusal ya da rasyonel eylemini gerçekleştirerek yeni bir davranış sergilemektedir. Kişiler bu eylemi, ülkesinde kalıp savaşa katılarak ya da savaştan ayrılarak sergilemektedir. Bu çerçevede çalışma kapsamında Suriyelilerin gerçekleştirdiği kitlesel göç, hem yapısal hem de öznel faktörler sonucunda ortaya çıkan bir olay olarak ele alınmıştır. Bu yaklaşımın etiyolojik kurgusu, yaşanan göç hareketinden Türkiye’nin nasıl etkileneceğine dair daha kapsamlı ve çok yönlü bir veri toplamamıza olanak vermektedir.

Bilimsel yazın ve diğer yazılı kaynaklar incelendiğinde, dünya genelinde, Suriyeliler üzerine yüzlerce bilimsel yayın yapıldığı, on binlerce köşe yazısı ve milyonlarca gazete haberi yazıldığı görülmektedir. Bu yazın içerisinde Suriyelilerin Türkiye’yi nasıl etkilediklerine dair yapılan çalışmaların azlığı dikkat çekmektedir. Bir başka ifadeyle çalışmaların çoğu, Suriyelilerin yaşam koşulları, beklentileri ve yaşadıkları travmalara yönelik kaleme alınan metinlerdir. Çalışmanın amacı doğrultusunda Suriyelilerin Türkiye’ye doğrudan etkisini ölçen

32 farklı kaynağa ulaşılmıştır. Bu çalışmaların tamamı sahadan çekilen birinci el verilerine dayanmamaktadır. Dolayısıyla pek çoğu bir fikir yürütme, çözümlene ya da medyada çıkan haberler üzerinden yapılan değerlendirmelerdir.

Bu çalışmaların analizi sırasında bulgulara ait 236 adet kodlama yapılmıştır. Daha sonra yapılan kodlamalar, temalandırılmış ve yorumlanmıştır. Bu çerçevede, Suriyeli göçmen akını karşısında Türkiye'nin sahip olduğu güçlü yönler bakımından 15 tema; Türkiye'nin sahip olduğu zayıf yönler açısından 26 tema belirlenmiştir. Suriyeli göçmenler nedeniyle Türkiye'nin yakalayacağı fırsatlar ve tehditler belirtilen zayıf ve güçlü yanların geliştirilmesine bağlı olarak değişecek olsa da analiz edilen çalışmalar bakımından göç akınından doğan ve Türkiye'nin kullanabileceği 8 fırsat, Türkiye'nin kendini koruması gereken tehditler alanında ise 25 tema sıralanmıştır.

II. Misafirperverlikten Geçici Korumaya Kitlesele Göç Hareketi ve Türkiye'nin Hukuksal Duruşu

Kant, “Ebedi Barış Üzerine Felsefi Deneme” isimli çalışmasında, tüm insanların bir dünya vatandaşı olduğu ve “yabancı olana, başkasının toprağına girene düşmanca davranılmaması” gerektiğinden bahseder (Cevheri, 2014). Ancak dünya vatandaşlığı anlamına gelen dünya vatandaşlığı düşüncesi (kozmpolitanizm) çok daha eskilere dayanmaktadır. Bu anlamda dünya vatandaşlığı, Diyojenden Stoacı düşünürlere oradan Voltaire'e hatta Marx'a kadar pek çok kişiyi örtük ya da açıktan etkisi altına almış bir kavramdır. Bu çerçevede Kant dünya vatandaşlığı görüşünden farklılaşmış ve insanların farklı devletlerin vatandaşı oldukları gerçeğinden hareketle, günümüz uluslararası göçmen hukukunun da çıkış noktasını oluşturacak, önemli bir önermeyi dile getirmiştir. Bu önerme, devletlerin kendi içlerinde misafir haklarını belirlemesinin doğru olmayacağına ilişkin görüştür ve aralarında hiyerarşik ilişki bulunmayan, devletler arasında gerçekleşecek bir sözleşmenin üst norm olarak kabul edilmesinin düşmanlığı önleyeceği ve bir arada yaşanabileceğine ilişkin görüştür.

Misafirlik ve misafirin kabulü söz konusu olduğunda sadece Kant ya da diğer düşünürler değil, dinsel öğretiler de bu düşünürlere paralel görüşler geliştirmiştir. Tüm tek tanrılı dinler, sığınanın sorumluluğunu, yanına sığınılana/ ev sahibine yükler. Sığınan kişiye kucak açmak, onu korumak, doyurmak, yaralarını iyileştirmek, giydirmek gibi sorumluluklar ev sahibinin üzerindedir. Misafir ise sığındığı/ geldiği yerdeki düzen/ kural ve asayışı bozmamakla yükümlüdür. Böylece günümüzde, sığınma eylemine ilişkin olarak hem eski toplumun geleneksel normları hem de yeni toplumun yazılı normları paralellik içinde bulunmakta, sığınma davranışı uluslar ve kültürler üstü bir konuma yükseltilmiş olmaktadır.

Bozbeý'in (2015), aktardığına göre, Birinci Dünya Savaşıyla birlikte 3 milyon Avrupalı kendi ülkelerinden başka ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. 1915'te Fransa, 1922'de Belçika, 1926'da İtalya, 1933'te Avusturya, 1935'te ise Almanya ülkelere gelen yabancılar ile ilgili yasalar çıkartmışlardır. Ancak özellikle İkinci Dünya Savaşı sırasında Avrupa'da yaşanan göç hareketleri, savaşın sonrasında yine uluslararası kararlarla çözülebilecek oldukça önemli sorunlara yol açmıştır. Göç ve göçmen sorununa, sığınma ve yaşama tutunma bağlamında, doğrudan, 1948 yılında kabul edilen “İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi”nde yer verilmiştir. Beyannamenin 14. Maddesi: “Herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır” denmekte ancak gerçekten siyasal nitelik taşımayan suçlardan veya Birleşmiş Milletlerin amaç ve ilkelerine

aykırı eylemlerden doğan kovuşturmaların sürmesi durumunda bu haktan yararlanılamayacağına dair sınırlamalar getirilmiştir.

Bu maddeye göre “zulüm” kavramının içeriğinin ne olduğunun, mutlak bir karşılığı yoktur. Ayrıca zulüm görenlerin bunu ispat etmesi de sığınma hakkından yararlanmak için gereklidir. Bu anlamda, sığınılacak ülkeyle ile menşe ülke arasındaki ilişkiler, “zulüm” kelimesinin içeriğinin nasıl doldurulacağını bir başka ifade ile neyin zulüm neyin zulüm olmadığını tespitini yine ikili ilişkilere bırakmaktadır. Öyleyse ülkelerin iktidarları ve ikili ilişkilerinin referansı ile farklı tanımlanabilecek zulmün nasıl bir standarda bağlanacağı uluslararası toplumun çözmesi gereken önemli bir sorundur. Bu sorun günümüzde de halen devam eden önemli tartışmalardan biridir.

“Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme”, 1951 yılında Cenevre’de imzalanarak yürürlüğe girmiştir. Bu maddeye göre: “ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her...” şahıs mülteci olarak kabul edilmektedir. Mültecilik, menşe devletin yarattığı korku/ tehdit ya da yaptırımlar karşısında bireye, uluslararası bir koruma sağlamak adına verilen bir statüdür.

Bu statü, bireye önemli avantajlar sağlamakla birlikte bir takım sorumluluklar da yüklemektedir. Sorumluluklar, “Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme” metninin I. Bölüm C bendi, 2. Maddesinde tanımlanmaktadır. Buna göre: “her mültecinin, bulunduğu ülkeye karşı, özellikle yasalara, yönetmeliklere ve kamu düzeni için alınan önlemlere uymayı öngören bir yükümlülüğü bulunmaktadır”. Dolayısıyla misafir, tıpkı dinsel öğretiler de ve Kant’ın misafirperverlik düşüncesinde olduğu gibi ev sahibinin düzen ve kurallarını bozmamakla yükümlüdür. Ev sahibi ülke ise, misafirin kurallara uyması durumunda aynı sözleşmenin 32. Maddesinde dile getirilen yükümlülüğü yerine getirir. Bu yükümlülüğe göre, sözleşmeyi imzalayan devletler, ülkelerindeki mültecileri ulusal güvenlik veya kamu düzeni ile ilgili sebepler dışında sınır dışı edemezler, geri gönderemezler. Geri gönderme sorunu o kadar büyük bir sorundur ki aralarında Türkiye’nin de bulunduğu pek çok ülke, uluslararası yargılamalar neticesinde suçlu bulunmuştur.

Burada tartışılması gereken bir başka önemli husus daha bulunmaktadır. O da, kurallara uyduğu için geri gönderilmeyen kişilerin sığındığı topluma kabul süreçlerinin içeriklerine ilişkin ortaya çıkan durumdur. Bozbeğolu’na (2015: 63) göre, mülteciler insan olmaktan kaynaklanan haklarını, devletlerini kaybettikleri andan itibaren kullanamamaktadır. Çünkü insan hakları, evrensel özellikleri bir tarafa, ulus devlet egemenlikleri nedeniyle çoğu zaman vatandaşlık haklarına indirgenmiş durumdadır. Bu çerçevede “Vatandaş olmayan, insan da olamaz” görüşü, kimi zaman devlet kimi zamansa sığınılan ülkenin vatandaşları arasında gizil ya da açıktan yaşamaktadır. Aslına bakılırsa, bu yaklaşım, devlet pratiklerini referans göstermekten ziyade, mültecilerin hareketleri ve mültecilere verilen destekler bakımından kamuoyunun oluşturduğu algıya işaret etmektedir. Çünkü devletler, gerek kendi yasalarını gerekse uluslararası sözleşme ve protokolleri uygulamakla mükelleftir. Yasalarında aksi yazmadığı sürece yasa uygulayıcılarının yasalara aykırı davranışları hukuksal yaptırımlara tabidir. Ancak mülteciler toplum nezdinde, Arendt’in belirttiği gibi “yeryüzünün posalarıdır” ve kurtarıcılar bu posaları defalarca kurtarmak zorundadır. Mülteciler de bu

nedenle kurtarıcıların dediklerini yapar (Arendt, TY: 110- 111). Dolayısıyla çoğu zaman kurtarıcı ile kurtarılan arasında hukuk dışında kalabilecek bağıllık ilişkileri geliştirmektedir.

Mülteci ile sığınmacı kavramlarının farkı ontolojik bir ayrılıktan ziyade daha çok teknik ve hukuki boyut üzerinden gerçekleşmektedir (Bozbeyoğlu, 2015: 63). Buna göre insan haklarının üstünlüğü yaklaşımı, mülteci ve sığınmacı arasındaki ayrımı otomatik olarak kaldırmakta ve mülteci kavramını, tanımlayıcı bir kavram olarak kabul etmektedir. Öte yandan uygulama alanında, mülteci ve sığınmacı aynı olgunun ortaya çıkarttığı farklı sonuçlar olarak ele alınmaktadır ve devletler, bir takım rasyonel çıkarlarını gerçekleştirmek için mülteci ve sığınmacı farkını kullanmaktadır.

Mültecilik, “kendi istekleri dışında çeşitli sebeplerden ülkesini terk etmek zorunda kalan kişilerdir” ve başka bir ülkeye iltica etmekle gerçekleşir. İltica Türk Dil Kurumu’nun sözlüğüne göre sığınmadır. Mülteci, ilticacı/ sığınmacı, geçici koruma vb. ifadeleri “göçmen” kavramından ayıran en önemli fark ise yer değiştirme işleminin isteğe bağlı gerçekleşip gerçekleşmemesidir. Bu noktada yukarıda bahsedilen hareketin kendi içinden ya da dışarıdan gelen bir etkiye maruz kalarak ortaya çıkıp çıkmaması bu kavramların arasındaki farkları doğurmaktadır.

Çiçekli’ye göre mültecilik statüsü hukuken “de jure (yasal) mülteci”, sığınmacı statüsü ise “de facto (zorunlu) mülteci” olarak tanımlanmaktadır. Buradaki ayrım da yer değiştirme hareketinin dayandığı nedenlere bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Eğer göç hareketinin nedeni menşe ülkenin hukuk normlarının insan hayatının devamına izin vermemesi ise mültecilikten, zorunlu herhangi bir sebepten dolayı terk etmeye dayanıyorsa sığınmadan bahsedilmektedir (Türkoğlu, 2011: 104).

Türkiye’nin mülteciden farklı bir içerik, sığınmacıdan farklı bir içerikle bahsetmesinin temelinde iki sebebi bulunmaktadır. Çiçekli’ye göre (Türkoğlu, 2011: 105) bu sebeplerin ilki, Ortadoğu, Asya ve Afrika bölgelerindeki siyasi istikrarsızlık ve karışıklığın, Türkiye’yi mülteci akımına uğratacak potansiyele sahip olmasıdır. Bu nedenle Türkiye, mültecilik statüsünü Ortadoğu, Asya ve Afrika ülkelerinden gelenlere kapamıştır. Diğer bir sebep ise, aslında mevcut haliyle göç olgusunda bir transit ülke olan Türkiye’nin, oralardan gelecek kişilere mültecilik statüsü vermesiyle birlikte kalıcı konaklanacak ülkeye dönüşmesinin yarattığı endişedir. Türkiye, kitlesel göç akınlarında Batılı ülkelere ulaşmaya çalışan insanların kullandığı tampon bir ülke işlevindedir. Doğu ve güneyden yaşanan göçlere mülteci statüsünün verilmesi durumunda Türkiye varış ülkesi olacak ve son derece ciddi ekonomik-sosyal bir takım sorunlar yaşayacaktır.

İşte bu nedenlerle Türkiye, imzaladığı tüm sözleşme ve yaptığı tüm yasalarda ve bu yasaların alt mevzuatında mülteci ve sığınmacı kavramlarını birbirinden ayrı tutmaktadır. Buna göre mülteci:

“Avrupa’da meydana gelen olaylar sebebiyle ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyuşu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancısıdır”.

Sığınmacı ise:

“İrki, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancısıdır”

Anlaşılacağı üzere, Avrupa’dan gelenlere mülteci, Avrupa dışından gelenlere ise sığınmacı denmekte ve statüleri tanımlanmaktadır. Bu yaklaşımla birlikte Türkiye, ülkesine gelen sığınmacı dalgalarının olumsuz etkisinden ve uluslararası yaptırımlardan kurtulmak için kendine bir hareket alanı sağlamaktadır.

Ancak Türkiye, 04.04.2013 tarihinde kabul edilen 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununda mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma statüleri yanı sıra özellikle Doğu ve Güneyden gelen kişiler kapsamı için “geçici koruma” statüsünü tanımlamıştır. Buna göre ilgili kanunun 91. Maddesinde “Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir. Bu kişilerin Türkiye’ye kabulü, Türkiye’de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye’den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyon, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi, Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir” denmektedir.

Öztürk’e göre (2017: 206- 208), geçici koruma herhangi bir hukuki sözleşmede tanımlanmamıştır. Öte yandan uluslararası sözleşmelerde geçici korumanın olmaması, ulusal düzeyde olamayacağı anlamına gelmemektedir.

Kitlesel nüfus hareketi ya da kitlesel akın, sığınmacı ve mülteci gibi hukuki statüler yerine başka bir hukuki statünün getirilip kullanılmasını bir anlamda zorunlu kılmaktadır. Bu noktada kullanılan hukuki statü de geçici korumadır. Weiner’e göre kitlesel akınlar, sığınılan ülkeleri zor duruma sokabilir ve bu kitlesel hareketlerin temelinde beş nedeni vardır. Bunlar devletlerarası savaşlar, etnik çatışmalar, sivil çatışmalar (siyasal ve ideolojik), baskıcı otoriter ya da devrimci rejimler, doğal afetler ve çevre sorunlarıdır (Weiner, 1996). Bu çerçevede geçici korumanın sorunlu bir yaklaşım olduğunu; savaş, doğal afet ve benzeri durumların daha çok insan hakları temelinde değerlendirilmesi gerektiğini dolayısıyla da bu gibi durumlardan kaçan kişilerin tümü için mülteci hukukunun uygulanması gerektiğini dile getiren pek çok yazar bulunmaktadır.

Geçici koruma statüsünün verilmesi, bir kabule dayanmaktadır. O kabul, göç hareketine neden olan olayın yakın bir zamanda biteceğine ilişkindir. Kişilerin, kitlesel akına neden olan olayların sonlanmasıyla birlikte kendi ülkelerine/ topraklarına dönecekleri fikri böylece uluslararası koruma gibi gerek ulus devleti gerekse uluslararası toplumun yerine getirmesi gereken tüm prosedürler devre dışı bırakabilecek ve hukuki yaptırımları geçersiz kılabilecektir. Aslına bakılırsa, AB ülkeleri de tıpkı Türkiye gibi geçici koruma konusunda çalışmalar başlatmış, “Avrupa Birliği Geçici Koruma Direktifi” adı altında bir oluşum kurmuş ancak bu oluşumu işlevsel hale getirememişlerdir. Dolayısıyla günümüz dünyasında geçici korumanın, önemli bir argüman haline geldiği söylenebilir. Tüm dünyada giderek yaygınlaşan geçici koruma anlayışının ortaya çıkmasında, kitlesel hareket eden nüfusun ulaşmak istediği ülkeyi tercih ederken “bir zorunluluktan değil” de daha çok “bir hayalin gerçekleştirilmesi”, göçün fırsata dönüşürmesine dair göçmenlerde ortaya çıkan yönelimler etkili olmaktadır.

Türkiye’den ayrılıp, Avrupa’ya geçmek isteyen kişiler bu yaklaşımın doğmasına örnek gösterilebilir. Arap Baharı sonrasında ortaya çıkan kitlesel nüfus hareketleri karşısında, özellikle insan hakları savunucuları tarafından zikredilen ve geçici korumanın olumsuz yönleri üzerinden yapılan eleştirilere, Avrupa Birliği üye ülkeleri bu nedenle açıktan karşı çıkmamaktadır. Çünkü geçici koruma statüsü koyan Türkiye, 2011’den bu yana ortaya çıkan uluslararası nüfus hareketlerinde Avrupa ile Ortadoğu/ Afrika arasına giren önemli bir tampon ülkedir ve Avrupa açısından Türkiye’nin tamponluğu son derece işlevseldir.

Kitlesel göç akınları, en çok komşu devletlere yönelik gerçekleşmektedir. Komşu devletlere gitmenin altında ise geri dönebilme olanaklarının daha kolay olması, ülkelerinin aceleyle terk etmiş olmaları gibi nedenler yatmaktadır. Yakın yere sığınma olanağı, sığınmacı sayısını arttıran en önemli özelliktir. Sığınmacı sayısının artması ise sığınılan ülkenin kaynaklarının hızla tükenmesi anlamına gelmektedir. Bu da mülteci sorununu uluslararası bir sorun haline getirmektedir. Türkiye on yıllardır Ortadoğu, Asya ve Afrika’da yaşanan ve yukarıda sıralanan olaylar nedeniyle kitlesel nüfus hareketlerine kapılarını açmak durumunda kalmıştır ve bu sebeple mültecilik gibi, ev sahibi ülkeye oldukça önemli sorumluluklar yükleyen bir hukuki bağlayıcılık yerine, geçici koruma gibi daha düşük statülü ancak yine de kitlesel göç hareketinin bir parçası olan insanların temel yaşamsal ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayan bir düzenlemeyi yürürlüğe koymuştur.

Geçici korumanın olumsuz özelliklerini dile getiren pek çok yazar, uygulamadaki boşluklardan ya da uygulamadaki hatalar üzerinden eleştirilerini sürdürmektedir. Örneğin Lortoğlu (2017), Uluslararası Af Örgütü raporunu (2014) referans göstererek, eğitim hakkının bürokratik şart, dil sorunu ve maddi kısıtlama engeline takıldığı; kamu hastanelerinden ücretsiz yararlanabilme hakkına rağmen, kronik hastaların bu kapsamda bulunmadığı; çalışma izni için doğrudan başvuru hakkının olmadığı; denetimlerin yapılmadığı ve işverenlerin mültecileri ucuz iş gücü olarak sömürülmesine olarak sağladığı” gibi hususlar üzerinden eleştirmektedir. Uygulamadaki aksaklıkların belirlenmesi, bunların bir an önce giderilmesinin istenmesi önemli bir görevdir ancak bir hukuk maddesinin “ruhun” dolayısıyla gerekçesinin ortaya konması ya da bunun yanlış olduğunun söylenmesi için yeterli değildir.

Sığınmacılar, mültecilik statüsü incelenen ve bu sürede kendisine geçici koruma sağlanan kişilerdir. Geçici koruma sırasında ise sığınmacılar mültecilere kıyasla asgari sosyal haklardan yararlanmaktadır. Geçici koruma statüsündeki kişiler için ayrıca ifade ve toplantı hakkı, alıkonmaya karşı korunma hakkı, adil yargılama hakkı, seyahat özgürlüğü, çalışma hakkı ve ırk ayrımcılığına karşı korunma hakkı gibi temel haklar korunma altına almak önemli bir insani haklar olarak karşımıza çıkmaktadır (Bozbeyoğlu, 2015: 65, Buz, 2008).

Geçici koruma statüsü tartışmaları, kamplar ve kamp dışındaki Suriyeliler açısından iki farklı şekilde değerlendirilmelidir. Buna göre kamplarda kalan Suriyelilerin korunması neredeyse mutlak anlamda tüm yönleriyle sağlanırken, kamp dışında olan Suriyeliler için korunmanın ne ölçüde yaşandığı önemli bir tartışma oluşturmaktadır. Pek çok medya organının yabancı düşmanlığına varan yayınları, yoksulluk çökmesi nedeniyle çeşitli kayıplar yaşayan kişilerin, devletin gerçekleştirdiğini söylediği oysa gerçekte olmayan pek çok “sahiplenme” davranışı, yabancı düşmanlığını arttırmakta ve kamplar dışında yaşayan Suriyelileri kısmen de olsa “koruma”sız bırakmaktadır.

III. Suriyelilerin Türkiye'ye Etkileri Üzerine Yapılmış Çalışmaların Değerlendirilmesi

Göç hem sosyal olguların sonucu hem de başka sosyal olguların nedeni olan ve bu sonuç neden ilişkisinin çok net bir şekilde gözlemlenebildiği alandır. Bu anlamda göç, hem pozitif hem de negatif bir içeriğe de sahip olabilir (Kane, 1995).

Göç aslına bakılırsa hiçbir zaman sadece yalın bir nüfus hareketi değildir. İnsan hareket ederken ekonomik, sosyal, kültürel, siyasal aidiyet ve özelliklerini de yanında götürmektedir. Bu anlamda göç olgusu, gidilen ülke için çeşitli avantajlar ve dezavantajlar taşımaktadır. Göçün taşıdığı fırsat ve tehditler, Park'ın söylediği şekilde asimilasyon üzerinden "yeni ikinci kuşak"ın ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Park, 1914; Portes ve Min, 1993). Böylece gidilen yerde, hem menşee topraklardan getirilen hem de yerleşilen ülkede edinilen davranışların sergilendiği yeni bir kuşak ortaya çıkmaktadır.

Göç söz konusu olduğunda ortaya ilk sorunlar barınma ve iş bulmadır. Göçmenlerin sayısı ve niteliklerine bağlı olarak ortaya çıkan işsizlik ve elverişsiz barınma koşulları tüm göç olaylarında ortaya çıkan bir sorundur ve bu sorunların ikisinin de kısa zamanda çözülmesi Portes ve Wilson'a (1980: 314) göre göçmenlerin dil bilmesidir. Dil bilen göçmenler, hem emek pazarındaki güçlerini yukarıya taşımakta hem de çalıştıkları işlere kendilerinden sonra gelen ve dil ortaklığı olan göçmenleri de katarak köprü vazifesi oluşturmaktadır (Waldinger, 1999: 21). Dolayısıyla iş üzerinden başlayan sosyalleşme süreci hızla ilerlemekte ve entegrasyonu olumlu yönde etkilemektedir. Öte yandan dil bilmenin kültürel adaptasyonun ilk ve belki de en önemli şartı olması göç edenlerle yerel halk arasında yaşanabilecek çatışmaların da ya ortadan kalkmasına ya da çıkabilecek çatışmaların şiddetinin düşük yoğunluklu olmasına hizmet edeceği düşünülmektedir. Nitekim aşağıda belirtildiği üzere Suriyeliler üzerine yapılan çalışmalarda dil bilme ya da dilleri bilinen etnik grupların yanına yerleşmenin çatışmayı önemli ölçüde azalttığı ve hatta ortadan kaldırdığı gözlemlenmiştir.

Yılmaz'ın da belirttiği gibi (2014: 1699), uluslararası göç, sadece güvenlik boyutunda toplumu etkilememektedir. Çok boyutlu bir sonuç ortaya çıkaran göç, kontrol, uluslararası ilişkiler (egemenlik, ulusal güvenlik ve dış politika ile uluslararası göç) ve göçmenlerin uyumuna kadar (vatandaşlık, politik gelişmeler gibi) çeşitli alanlarda çözülmesi gereken problemler ortaya çıkartmaktadır.

Haksever (2014), geçicilik üzerinden tasarlanan bir göç hareketinin tıpkı Almanya'da olduğu gibi, kalıcı duruma gelebileceğinden bahsederek, geciken kanuni düzenlemelerinin çarpık bir şekilde oluşmasının yaratacağı sıkıntılardan bahsetmektedir. Entegrasyonun başarı ile tamamlanamayacağı böyle bir durumda ev sahibi ülkeyi tıpkı Almanya örneğinde olduğu gibi bir takım önemli sorunların beklediğini söylenmektedir.

Bu kapsamda hukuki statüden ziyade bir sosyal hareketlilik olgusu olarak göç, hükümetlerin alacağı kararlar ya da polisiye tedbirlerin dışında ve çok ötesinde anlamlar ve süreçler içerir. Göç olayının yaşandığı yerde meydana gelen evlenme, ölüm, çalışma yaşamına katılım, sağlık sorunları gibi pek çok etken göçün sosyal anlamını değiştirmekte ve ortaya yeni hukuki durumlar, sosyal ilişkiler çıkartmaktadır. Suriyelilerin göçü üzerine yapılan çalışmaların biri olan ve Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezinin yaptığı bir çalışmada, Suriye'den Türkiye'ye gelenlerin yaklaşık %70'inin ülkelerine geri dönmeme eğilimi içinde olduğu ortaya çıkarılmıştır. Dolayısıyla böyle bir araştırma

bulgusunun gerçekleşmesi durumunda, yeni hukuki statülerin Türkiye tarafından hayata geçirilmesi kaçınılmazdır.

Bu çerçevede Türkiye'ye, ülkesine gelen yaklaşık 3,5 milyon Suriyelinin tamamıyla geri döneceklerine ilişkin bir kabul içinde olunsa da geri dönüş tarihinin bilinmemesi ve burada geçirilen süre Suriyelilerin Türkiye'ye tutunmalarında olumlu bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla Türkiye, etkileşim içinde olduğu Suriyelilerden etkilenmeye devam edecektir

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın (2016) gerçekleştirdiği çalıştay raporunda Suriyelilerin, Türk toplumuna sağlıklı bağlanmalarının gerçekleşebileceğinden bahsedilmekte, bunun içinse Suriyelilerin psiko-sosyal desteklerle yaşadıkları travmalardan kurtulmalarının öncelikli olarak gerçekleştirilmesi gerektiğinden bahsedilmektedir. Ayrıca, Suriyelilerin sahip oldukları bireysel ve sosyal ağların onarılması noktasında çözüm önerileri geliştirilmiştir. Bu raporda, Türkiye'ye etkileri açısından tespit edilen en önemli husus çocuklar üzerinden yaşanacak sorunlardır. Bakanlıkça çocuk yaşta evlilikler olarak tanımlanan ancak tıbbi olarak pedofilik olarak tanımlanabilecek "çocuk gelinler" ile çocuk beden sömürü, çocuk işçiliği ve organ ticareti Türkiye'nin mücadele etmesi gereken en önemli sorunların başında gelmektedir. Öte yandan göçün yoğun olduğu bölgelerde kadın hakları ile ilgili bilinçlendirme çalışmalarının artırılması gerekmektedir. Çünkü gelen göç akımıyla birlikte kadının toplumsal statüsü, hukuksal anlamda olmamakla birlikte değişmeye başlamıştır.

Erdoğan (2016), Türkler ile Suriyelilerin 2011 yılından buyana Türkiye topraklarında beraber yaşadıklarına değinmiş ve bu sürenin Türkler açısından, Suriyelilere dair "bir arada yaşama rızasında" azalmaya neden olduğunu belirtmiştir. Suriyeliler ise ev sahibi ülkeye alışmaya başlamışlardır. Dolayısıyla özellikle genç Suriyelilerin ülkelerine geri dönmek istemeyecekleri ve bunun da Türkler tarafından tepki ile karşılanacağı çalışmada belirtilmektedir. Netice olarak zaman zaman farklı il ve bölgelerde görülen Suriye- Türk çatışmalarının artabileceği, yabancı düşmanlığının körüklenebileceği öngörülmektedir. Dolayısıyla yabancı düşmanlığı da Türkiye'nin mücadele etmesi gereken konulardan biridir.

Pandır, Efe ve Paksoy (2015), medya üzerinden Suriyeli etkisini ölçmüştür. Onlara göre medyada iki ana akım bulunmaktadır. Bunlardan biri Suriyelileri yoksul ve yardıma muhtaç olarak gören akımdır. Diğeri ise Suriyelileri bir güvenlik problemi olarak gören haberlerdir. Medya üzerinden özellikle içeriği doğru olmayan haberlerin yayılması ve sosyal dışlanma süreçleri başlatılmaktadır. İnsani olarak uzatılan yardım eli, bu gibi haberler neticesinde sonlanmakta ve iki toplum, çıkar çatışmaları neticesinde birbirini ötekileştirmektedir.

Bahadır ve Uçku (2016), ASPB'ye benzer bir şekilde, Suriye'den gelen her 3 çocuktan birinin çalıştığını; aralarında Türkçe bilenlerin daha çok istihdam edildiğini, Türkçe bilme dışında yaşı büyük olan ve temel eğitime sahip olanların diğer çocuklara göre daha fazla istihdam edildiğini söylemektedir. Öte yandan bu çalışma gerek çocuklarda gerekse yetişkinlerde kayıt dışı istihdamı ve çocuk işçilerin sayısının arttırmaktadır (Gaziantep Ticaret Odası, 2015). Bu durum Türkiye'nin çözmesi gereken yabancı çocuk işçiliği gibi yeni bir probleme işaret etmektedir. Diğer taraftan Türkiye'nin yıllardır sürdürdüğü kayıt dışı istihdamla mücadele pratiklerine de darbe vuracak kayıt dışı çalışmayla mücadelede yeni tedbirlerin alınmasına yeni yolların geliştirilmesine gerek duyulacaktır.

Arslan, Bozgeyik ve Alancıoğlu'na (2016) göre, Suriyelilerin Türkiye'deki şehirlere homojen dağılmaması, ekonomik ve sosyal sorunların büyümesindeki en önemli etken olarak

görmektedir. Yoğun yerleşime bağlı olarak kira ve konut fiyatlarının artması; kaçak işçi çalıştırma eğilimi yükselmesi; denetimlerin azalması; çok eşliliğin artması; bölgedeki/ ildeki etnik ve mezhepsel kutuplaşmalar mücadele edilmesi gereken diğer önemli konulardır. Ancak Kaypak ve Bimay (2016) bu çerçevede farklı bir bulguya sahiptir. Onlara göre Suriye’den gelen Kürt nüfus, yerleşim yeri olarak Kürtlerin yoğun olduğu bölgelere gelmekte, Arap nüfus ise Türkiye’deki Arap nüfusun fazla olduğu bölgelere gitmektedir. Böylece iki toplum açısından entegrasyonda daha az kriz yaşanmakta, ortak kültürel öğeler bir arada yaşamayı ve sosyal tutunmayı güçlendirmektedir.

Aslan ve arkadaşları (2016), Suriyelilerin toplumsal uyum süreçlerinin hızlıca devam ettiğini çocuk doğumları üzerinden ileri sürmektedir. Öte yandan yerel halk ile yaşanabilecek tüm çatışmaların “sosyal frenleme” ile sonlandırıldığını, iki toplum arasındaki evliliklerin de bu frenlemeyi arttırdığını belirtmektedir. Akıncı ve arkadaşları da (2016), bu konuda Aslan ve arkadaşlarıyla ortak bir düşünce içerisinde olup, Suriyelilerin yaşadığı “kültür şokunun” atlatılmasında bir arada yaşamamanın önemli bir unsur olduğunu, Suriyelilerin adaptasyonu için en önemli ve ilk adımının Türkçenin kullanılması olduğunu belirtmektedir.

Reçber’e (2014) göre, Suriyelilerin aldıkları hizmet ve yardımlara ilişkin bir “hizmetler ağı sisteminin” kurulamaması yaşanan sorunların devamında etkili olmaktadır. Hukuki konularının yeniden değerlendirilerek geçici koruma statüsü yerine mülteci statüsünün verilmesi, Reçber’e göre uygun bir çözümdür. Böylece Türkiye, yaşadığı sorunların çözümünde daha etkin rol oynayabilecektir. Öte yandan bu hukuksal statü değişikliği, ülkesine yönelik göç hareketini tüm varlığı ve sonuçlarıyla kabul etmesi anlamına gelecektir.

Güneş’e (2015) göre artan terör ve asayiş olayları, Suriyelilere olan bakışı değiştirmektedir. Sınır güvenliği ve sınır ötesi harekât Türkler tarafından önemli bir eleştiri kaynağıdır. Diğer taraftan ortaya çıkan ya da büyüyen ekonomik sorunlar, Suriyelilerin ülkeye gelişine bağlanmakta, ülke için harcanan kaynakların Suriyelilerle paylaşılması, Suriyelilere yapılan yardımlar, bir arada ve uyum içinde yaşama süreçlerine zarar vermektedir.

Gaziantep Ticaret Odası’nın yaptırdığı çalışmaya göre (2015), bölgesel düzeyde olumsuz etkiler ülke geneline kıyasla çok daha fazla görülmektedir. Öncelikle Suriye ile olan ticaretin durması, dış ticaretin küçülmesi anlamına gelmektedir. İhracat yapacak yeni ülkelerin bulunması bir başka sorundur. Ucuz işgücünün böyle bir dönemde yerli lokal sermaye için önemli bir avantaj olduğunu söyleyen çalışma, Suriyelilerin daha kolay çalıştırılması için yasal düzenlemeler yapılmasının yararlı olacağını vurgulamaktadır. Öte yandan Suriyelilerin bölgeye gelmesiyle birlikte lokal enflasyonun arttığı, ilk başta görülen nakit para girişine bağlı ortaya çıkan refahın kısa zamanda yerini krize bıraktığı belirtilmektedir. Piyasanın içinde bulunduğu kriz, en başta konut fiyatlarını olumsuz etkilemiştir.

Kaya’ya (2015) göre sosyal dışlanma, dışlanan kadar dışlayana da zarar vermektedir ve Suriyeliler uzun bir süreden beri sosyal dışlanmaya maruz kalmaktadır. Suriyelilerin topluma etkileri açısından bakan Kaya’ya göre erken yaşta evliliklerin sayısı artmaktadır. Çok eşlilik, özellikle bölgede yeniden yaygınlaşmaya başlamıştır. Suriyeli kadınların fuhuşa zorlandıklarından bahseden Kaya, diğer taraftan yabancı düşmanlığının toplum içinde yaygınlaştığını da dile getirmektedir.

Tunç'a (2015) göre en önemli sorun, Suriyeliler için en önemli problem hak ve imkan perspektifli geliştirilen devlet imkanlarına erişim olanaklarıdır. Tunç'un kaleme aldığı tabloda, gösterge olarak kabul edilen bazı unsurların hatalı olduğunu söylemek de gerekir. Örneğin Çalışma İzni/ Hakkı/ İmkânı, "Evrensel Mülteci Hakları" başlığında bir hak olarak belirtilmekte ancak Türkiye'deki Suriyelilerin bunu hak olarak kullanmadıkları, hatta böyle bir imkanlarının bile bulunmadıkları söylenmektedir. Oysa burada dikkat edilmesi gereken iki durum bulunmaktadır. İlki, Suriyelilerin hukuki statüleri nedeniyle mülteci sayılmadıkları ve ikincisi de Suriyelilere çalışma izninin verildiğidir. Hatta bazı sektörlerde çalışma izni almalarına bile gerek yoktur. Buna karşın Tunç'un, çeşitli verilere dayanak yaptığı analizler bu çalışmaya hazırlanırken yol gösterici de olmuştur.

Pınar ve Mazman (2016), Suriyelilerin düşük eğitim seviyelerini en önemli tehditlerden biri olarak görmektedir. Bununla birlikte mesleki donanımlarının olmaması ya da az olması bir başka tehdit boyutudur. Lokal enflasyon oranları, Türkçe kurslarının azlığı ve yetersizlikleri, Suriyelilerin ve Türklerin evlenmeleri doğan çocukların vatandaşlıkları üzerinden başka hukuki sorunların yaşanması, çok eşliliğin artması gibi konular toplumda görülen başka olumsuzluklardır. Pınar ve Mazman'a benzer olarak Korkmaz da (2016) eğitim, işsizlik, kentsel dağılım, kentlerde Suriyeli gettolarının oluşması, yerel ticarete Suriyelilerin ağırlık kazanması, vasıfsız işçilik, güvenlik tehditleri gibi sorunları dile getirerek, Suriyelilerin Türkiye'ye etkilerini tartışmıştır.

Atasoy ve Demir (2015) yukarıda bahsedilen olumsuzluklar yanında, konutlarda çok haneli olarak yaşayan Suriyelilerin durumuna değinmiştir ve yerel yönetimlerin konut politikalarına ve belediye hizmetlerine ilişkin zayıf yönleri belirtmiştir.

Suriyelilerin Türkiye'ye etkilerini en kapsamlı araştıran çalışmalardan biri de, ORSAM (2016) tarafından yapılmıştır. Bu çalışmaya göre güvenlik problemleri, çok eşliliğin artması, boşanmaların artması, kadın ve çocuk istismarı, bazı kentlerde görülen etnik ve mezhepsel kutuplaşmalar, çarpık yapılaşma ve gecekondu sorunu, dini nikah evliliklerinin yaygınlaşması, yükselen kira fiyatları, yeni yoksul mahallelerinin oluşması, uyuşturucu kullanımı ve satışı, fuhuşun artması, temel gıda maddelerindeki fiyat artışı ve yüksek enflasyon, yerel ekonominin canlanması ve imalat sanayinin büyümesi, ürün satacak pazarların daralması ve yeni pazarların bulunma potansiyeli, şiddet içeren kitlesel tepkiler kızamık- şark çıbanı gibi hastalıkların artması, çöp toplama- içme suyu- kanalizasyon- ulaşım gibi belediye hizmetlerinde yetersizlik, kentlerin taşıma kapasiteleri üzerinde nüfuslanması gibi pek çok unsur Suriyelilerin olumsuz etkileri ya da Türkiye'nin yakalayacağı fırsatlar arasında sayılmıştır.

Ateş ve Bektaş da (2016) Suriyelilerin olumlu etkilerinden bahsetmektedir. Buna göre Türkiye, Suriyelilerle birlikte önemli ölçüde bir sermaye girişi yaşamıştır. Ayrıca vasıfsız emek gücü ihtiyacının yoğun olduğu tekstil, sanayi ve inşaat gibi alanlarda işgücü ihtiyacı da karşılanmaktadır. Öte yandan işgücü katılımı üretimi arttırdığı gibi tüketimi de arttırmaktadır. Çalışmamız açısından Ateş ve Bektaş'ın söyledikleri bir fırsat gibi görünse de uzun vadede tehdit olarak da değerlendirilebilecek kodlamalardır.

IV. Tartışma ve Sonuç

Gerçekleştirilen literatür taraması ve içerik analizi sonucunda Türkiye'nin 2011 yılından itibaren maruz kaldığı kitlesel göç akını hem niceliksel hem de niteliksel olarak son derece önemli boyutlara ulaşmıştır.

Bugüne kadar kabul gören hâkim düşünce çerçevesinde, Suriyelilerin bir gün ülkelerine döneceklerine ilişkin verilmiş olan geçici koruma kararının ne zaman kaldırılacağı ise belirsizliğini halen korumaktadır. Hatta iki toplum arasında yaşanan evlenme, ölüm, doğum gibi olaylar geçici koruma statüsünün bozulması durumunda daha farklı sorunlar ortaya çıkartacaktır. Diğer taraftan geçici korumanın kaldırılmasından sonra Türkiye’den ayrılmak istemeyenler için nasıl bir çözüm yolunun izleneceği konusunda bir karar verilmesi gerekecektir. Ancak tüm bunlardan önce alınacak bazı tedbirler ve yapılacak hukuki düzenlemeler entegrasyon süresini kısaltacak ve günümüzde yaşanan ve tekrarlanan sorunların sona erdirilmesinde önemli roller oynayacaktır. Öte taraftan entegrasyon çalışmalarının artırılması, Türkiye’de kalma, buraya tutunma isteğini arttıracaktır.

Buna göre yukarıda özetlenen literatürün tematik incelemesi sonucunda ortaya çıkan SWOT analizi şu şekildedir:

Güçlü Yanlar:

- Türk insanının/ Anadolu’nun misafirperverlik ve zor durumdakine yardım etme kültürü
- Suriyelilerle aynı dinden olma
- Suriyelilerin Arap ve Kürt kökenli olması, Türkiye’de de Arap ve Kürt kökenli insanların demografik ve coğrafi olarak yayılması
- Kürt ve Arap kökenli insanların davranışlarına toplumun genelinin alışkın olması
- Daha önce ülkenin yaşadığı kitlesel göç akınlarının ülke açısından oluşturduğu maliyetlerin unutulmuş olması
- Hızla tamamlanan ve eksiklikleri günden güne giderilen göç mevzuatı
- Yabancı sermaye yatırımlarına açık bir ülke olma
- Medyanın bir kesiminde, Suriyelilerin yardım ve muhtaçlık haberlerini empati yaparak verme eğilimi
- Suriyeliler için ayrılan ve harcanan mali kaynaklarda, uluslararası desteğin yeterince/ söz verilen ölçülerde alınamamasına rağmen bir kısıtlamaya gidilmemesi
- Kamu kurumlarının Suriyeliler için çeşitli programlar geliştirmeleri, uygulamalar gerçekleştirmeleri
- Geçici Koruma statüsüne bağlı olarak gelişen ve Suriyelilerin zamanı geldiğinde ülkelerine döneceklerine dair Türk Kamuoyunda sahip olunan inanç ve güven
- Suriyelilerin kayıtlarının neredeyse tamamlanmış olması
- Geliştirilen/ gelişmekte olan sosyal hizmet ve yardım sistemleri
- Kamplardaki altyapı ve başarılı hizmet modelleri
- Suriyelilerin sağlık ve eğitim hizmetlerinden büyük oranda yararlanabilecekleri bir sistemin kurulması

Zayıf Yanlar:

- Suriyelilere Türkçe öğretememe problemi
- Eğitim öğretim yaşındaki Suriyelilerin, eğitim sistemine dahil edilememe problemi
- Nitelikli Suriyeli işgücünün kazanılamaması
- Kamp dışında bulunan Suriyelilerin sayısal çokluğu
- İşgücü piyasalarına kaçak işçi olarak katılmaları, rekabeti ve ücret politikalarını olumsuz etkilemeleri
- Konut ve barınma fiyatlarındaki önlenemez yükseliş

- Gecekondulaşmanın artmasının önlenememesi
- Suriyeli mahallerinin (Gettoların) oluşması
- Yerel yoksulların ekonomik çöküntüye maruz kalması
- Enformel sektörün yaygınlaşması ve öznelerin değişmesi
- Kamu kurumlarının bu alandaki eksik örgütlenmeleri
- Bazı hastalıkların yerel halkta da gözlenir olması kısıtlı tedbir alınması ya da alınamaması
- Belediye hizmetlerindeki eksiklikler, kentlerin hazır bulunmaması
- Çalışma izinlerinin verilmesine ilişkin süreçlerin kısaltılmaması
- Suriyelilerin siyasal ve sosyal katılım süreçlerinin sağlanamaması
- Çocuk istismarını ve işçiliğini, organ ticaretini önleyecek tedbirlerin tam olarak alınamaması ve bu alanda denetimlerin yapılamaması
- Suriyeli kadınların fuhuşa sürüklenmesi
- Kentlere homojen dağılımların olmaması
- Yerleştirilen kentlerde etnik köken ya da mezhep birlikteliklerinin kısmen de olsa sağlanamaması/ sağlanması
- Psiko-sosyal destek ünitelerinin arttırılamaması ve erişim süreçlerinin kolaylaştırılmaması
- Güvenlik önlemlerinin yeterli olduğu hakkında kamuoyunun ikna edilememiş olması
- Ötekileştiren medya haberlerinin karşısında beyaz propagandanın yeterince yapılamaması (burslar, sınavsız üniversite, sonsuz yardımlar vb.)
- Dini nikah ile gerçekleşen çok eşliliğin önlenememesi
- Pedofilik evliliklerin önlenememesi
- Suriye ile yapılan yerel ticaretin yerine ikame ticaret alanlarının geliştirilememesi
- Suriyelilere mesleki eğitim verilememesi

Fırsatlar:

- Suriyelilerin büyük çoğunluğunun yaşlarının genç olması
- Genç Suriyelilerin Türkçe öğrenme eğilimlerinin fazla olması
- Nitelikli işgücünün Türkiye’de kalma eğilimlerinin yüksek olması ve bunun değerlendirilmesi
- Suriyeli sermaye sahiplerinin Türkiye’deki yatırımları
- Suriyelilerle evliliklerin, iki toplum arasında akrabalık ilişkilerini güçlendirmesi
- Çok kültürlülüğe uygun bir toplumsal yapının var olması
- Çalışkan bir göçmen profilinin olması
- Çalışabilecek nüfusun fazla olması

Tehditler:

- Sınır ötesindeki askeri operasyonların yarattığı endişe
- Kentlere yerleşen nüfusun homojen dağılmaması ve bazı kentlerde Suriyeli nüfusunun Türk vatandaşlarının nüfusunun üstüne çıkması
- Etnik ve mezhep farklılıklarına dayalı bir arada yaşama kültürü
- Aynı konutta birden fazla ailenin barınması
- Çocukların eğitim alacağı okullar yerine aileleri tarafından işe gönderilmesi
- Nüfus artış hızı- doğum problemi
- Gettolaşma eğilimleri

- Ailelerin parçalanması ya da yok olması nedeniyle yaşanan travma
- Yoksulluk kültürünün oluşması
- Aidiyet problemleri
- Kriminal davranışların artması
- Suriyeliler nedeniyle yaşanan boşanmalar
- Çokeşliliğin kabul edilen bir davranış olması
- Terör örgütlerine ya da bölücü akımlara destek veren Suriyelilerin yarattığı iç güvenlik endişesi
- Çocuk işçiliğindeki Suriyeli ailelerin umarsızlığı
- Kaçak çalışma eğilimi ve kayıt dışı istihdam problemleri
- Suriyelilerin davranışlarından kaynaklanan kışkırtmalara toplumun açıklığı
- Çarpık yapılaşmanın artması
- Suriyeli işletmelerin haksız rekabete yol açmaları
- Birtakım hastalıkların yeniden görülmesi (çocuk felci, kızamık vs.)
- Kamu kaynaklarının önemli bir kısmının Suriyelilere harcanması, kaynak paylaşım problemleri
- Refakatsiz ve vatansız çocuklar
- Türkiye'den Avrupa'ya göç eğilimi ve Türkiye'nin bir geçiş ülkesi olarak kullanılması
- Türkiye'nin dış politik itibarında risk oluşturma potansiyelleri
- Rol ve norm kayıplarına bağlı değersizlik hissi ve kayıp nesillerin oluşması problemi

Türkiye'nin yukarıda sıralanan zayıf yanları gidermesi durumunda, sonuçları bakımından Suriyeli göçünün altından başarıyla kalkması ihtimalinin artacağı düşünülmektedir. Öte yandan tehditler başlığından görüleceği üzere bu tehditlerin ortadan kaldırılması daha çok Suriyelilerin sosyo- kültürel adaptasyonuna ve uluslararası toplumun alacağı tedbirler gibi dışsal unsurlara bağlıdır. Sağlıklı bir entegrasyon için bu maddeler üzerinde daha detaylı çalışmaların yapılması; stratejik bir plan dahilinde eylem adımları ile entegrasyon politikaları geliştirilmesinin ve bir an önce hayata geçirilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, (2016), Türkiye’de Geçici Koruma Statüsündeki Suriye Vatandaşlarına Yönelik Sosyal Uyum ve Psikososyal Destek Çalışmaları Koordinasyon ve Planlama Çalıştay Raporu, Ankara.
- Akıncı, B., Nergiz, A. Ve Gedik, E. (2016), “Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul”, Göç Araştırmaları Dergisi 1(2) 58-83.
- Arendt, H., (TY), “We Refugees”, Altogether Elsewhere içinde, Erişim Tarihi: 12.11.2017, Erişim Adresi: http://www-leland.stanford.edu/dept/DLCL/files/pdf/hannah_arendt_we_refugees.pdf
- Arslan, İ., Bozgeyik, Y. Ve Alancıoğlu, E. (2016), “Göçün Ekonomik ve Toplumsal Yansımaları: Gaziantep’teki Suriyeli Göçmenler Örneği”, İlahiyat Akademi Dergisi, Gaziantep Üniversitesi İlahiyat Fakültesi 3 (4), 129-148.
- Atasoy, A. ve Demir, H., (2015), “Suriyeli Sığınmacıların Kırıkhan’a (Hatay) Etkileri”, Uluslar arası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 8, Sayı 38, Sayfa: 457- 470.
- Ateş H. ve Bektaş M. (2016), “Suriyelilerin Toplumsal, Kültürel ve Ekonomik Entegrasyonu”. TESAM Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu. Erişim Tarihi: 12.11.2017, Erişim Adresi: https://www.academia.edu/31147666/SUR%C4%B0YEL%C4%B0LER%C4%B0N_TOPLUMSAL_K%C3%9CLT%C3%9CREL_VE_EKONOM%C4%B0K_ENTEGRASYONU
- Bahadır, H. Ve Uçku, R. (2016), “İzmir’in Bir Mahallesinde Yaşayan 6-17 Yaş Arasındaki Suriyeli Çocukların Çalışma Durumları ve Çalışma Durumlarını Etkileyen Etmenler”, DEÜ Tıp Fakültesi Dergisi 1(30) 3, 117-124.
- Bozbey, E., (2015), “Mülteciler ve İnsan Hakları”, Erişim Tarihi: 12.11.2017, Erişim Adresi: <http://www.momentdergi.org/index.php/momentdergi/article/view/116>
- Buz, S., (2008), “Türkiye’deki Sığınmacıların Sosyal Profili”, Polis Bilimleri Dergisi, Cilt: 10, Sayı: 4, Sayfa: 1- 14.
- Cevheri, Alpakgir, S., G., (2015), “Mültecilik Kavramının ve Mültecilerin hukuki durumuna Dair Sözleşmede yer Alan Hakların Koşullu Misafirperverlik Üzerinden Değerlendirilmesi”, Erişim Tarihi: 12.11.2017 Erişim Adresi: https://www.academia.edu/19622693/M%C3%BCltecilik_Kavram%C4%B1n%C4%B1n_ve_M%C3%BCltecilerin_Hukuki_Durumuna_Dair_S%C3%B6zle%C5%9Fmede_Yer_Alan_Haklar%C4%B1n_Ko%C5%9Fullu_Misafirperverlik_%C3%9Czerinden_De%C4%9Ferlendirilmesi
- Çelebi, N., (1997), “Göç ve Hareket”, Toplum ve Göç içinde, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara.
- Gaziantep Ticaret Odası, 2015, “İçimizdeki Suriye- Gaziantep Ortak Okul Raporu 2”. Erişim Tarihi: 12.11.2017 Erişim adresi: <http://gto.org.tr/upload/serbest/Icimizdeki-Suriye-Ortak-Akil-Raporu--2-113627.pdf>

- Güneş, M., (2015), “Kamu Yönetiminde Geçici Koruma Rejimi ve Yakın Gelecekte Türk Kamu Güvenliğinde Potansiyel Bir Sorun Olarak : Suriyeli Mülteciler”. XIII. Kamu Yönetimi Kongresi bildiriler kitabı içinde, Konya.
- Haksever, A., (2014), “Federal Almanya’da Göç ve Entegrasyon Politikaları”, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, T.C. Çalışma Ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Kane, H., (1995). “Leaving Home”, Erişim Tarihi: 14.11.2017, Erişim Adresi: <https://www.ponline.org/node/287995>
- Kaya, M., (2015), “Komşuda Misafirlik: Suriyeli Sığınmacılara Kurulmuş Mülteci Derneklerinin Perspektifinden Türkiye’de Yaşamak”, International Journal of Social Science, Sayı 39, Sayfa 263- 279.
- Kaypak, Ş. ve Bimay, M., (2016), “Suriye Savaşı Nedeniyle Yaşanan Göçün Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Etkileri: Batman Örneği” Yaşam Bilimleri Dergisi, Cilt 6, Sayı 1, Sayfa: 84- 110.
- Kaypak, Ş. ve Bimay, M., (2016), “Suriye Savaşı Nedeniyle Yaşanan Göçün Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Etkileri: Batman Örneği” Yaşam Bilimleri Dergisi, Cilt 6, Sayı 1, Sayfa: 84- 110.
- Korkmaz, A., (2016), “Suriyeli Sığınmacılardan Kaynaklanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri” Akademik Hassasiyetler Dergisi, Cilt 3, Sayı 6, Sayfa 83-116.
- Lortoğlu, C., (2017), “Suriyeli Mültecilerin “Misafir” Olma Haline Misafirperverlik Hukuku ve Etiği Açısından Bakış”, Erişim Tarihi: 12.11.2017, Erişim Adresi: <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/272466>
- ORSAM, (2016), Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri. ORSAM, Erişim Tarihi: 12.11.2017 Erişim Adresi: http://tese.org.tr/wp-content/uploads/2015/11/Suriyeli_Siginmacilarin_Turkiyeye_Etkileri.pdf
- Öztürk, Övünç, N., (2017), “Geçici Korumanın Uluslararası Koruma Rejimine Uyumu Üzerine Bir İnceleme”, Erişim Tarihi: 12.11.2017, Erişim Adresi: <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/2204/22871.pdf>
- Pandır, M., Efe, İ. ve Paksoy, A. F. (2015), “Türk Basınında Suriyeli Sığınmacı Temsili Üzerine Bir İçerik Analizi”, Marmara İletişim Dergisi. 24: 1-26.
- Park, R., E. (1914), “Racial Assimilation in Secondary Groups With Particular Reference To The Negro”, American Journal of Sociology (AJS), Vol. 19, No. 5 (Mar., 1914): pp. 606- 623.
- Pınar, Ş. ve Mazman, İ., (2016), “Ortadoğu’da Göç Hareketleri ve Türkiye’ye Etkisi” Ortadoğu Sempozyumu, Erişim Tarihi: 12.11.2017, Erişim Adresi: <http://ods2016.org/index.php/doc-dr-ibrahim-mazman-sahsenem-pinar-ortadoguda-goc-hareketleri-ve-turkiyeye-etkisi/>
- Portes, A. ve Min Z., (1993), “The New Second Generation: Segmented Assimilation and Its Variants”, Annals of The American Academy of Political and Social Science, Vol. 530, pp 74-96.

- Portes, A. ve William, H., (2003), "Assimilation and Transnationalism: Determinants of Transnational Political Action Among Contemporary Migrants", American Journal of Sociology (AJS), Vol. 108, No. 6 (May 2003): pp. 1211–1248.
- Reçber, S., (2014), "Hayatın Yok Yerindekiler: Mülteciler ve Sığınmacılar", VI. Sosyal İnsan Hakları Ulusal Sempozyumu bildiriler kitabı içinde, Eskişehir.
- Tunç, A. Ş., (2015), "Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye'deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme" TESAM Akademi Dergisi, Sayı 2, sayfa 29-63.
- Türkoğlu, O., (2011), "Mülteciler ve Ulusal/ Uluslararası Güvenlik, Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Erişim Tarihi: 12.11.2017, Erişim Adresi: <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423935830.pdf>
- W, R., (1999), Still The Promised City: African Americans and New Immigrants in Postindustrial New York, New York: Harvard University Press.
- Weiner, M., (1996), "Security, Stability and International Migration" International Security, Cilt 21, Sayı: 1, Sayfa: 5- 42.
- Yılmaz, A., (2014), "Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri", Erişim Tarihi: 14.11.2017, Erişim Adresi: https://www.researchgate.net/profile/Abdurrahman_Yilmaz5/publication/301564792_Uluslararası_Göç_Ceşitleri_Nedenleri_ve_Etkileri_International_Migration_Its_Types_Causes_And_Effects/links/571a3e6108ae7f552a472c9f.pdf

JOURNAL OF AWARENESS